Vad är Cryptophagus brunneus Gyll?

Av

John Sahlberg.

Såsom en längesedan förgäten nordisk skogsinsekt måste man i sanning betrakta den coleopter, som GYLLENHAL redan i 1:sta bandet av *Insecta Svecica*, år 1808, p. 174, beskrev under namn av *Cryptophagus brunneus*. Om man tager i betraktande, att författaren då till genus Cryptophagus räknade icke blott för närvarande till familjen Cryptophagidæ förda former, Cryptophagus, Atomaria, Telmatophilus, Antherophagus, Ephistemus o. s. v., utan även representanter av familjerna Endomychidæ, Corylophidæ och Cucujidæ samt att han börjar descriptionen på den ifrågavarande arten med orden: »facies ab hoc genere aliena», inser man, att han haft för sig någon från de övriga av honom beskrivna arterna betydligt avvikande insekt. Genomläser man den korta diagnosen, som lyder »elongatus, fusco-castaneus, glaber, thorace quadrato, lateribus crenulato, elytris punctato-striatis», frågar man sig med nyfikenhet, huru månne denna skalbagge sett ut? Nyfikenheten stegras genom flera uttryck, som ingå i den utförliga beskrivningen såsom »magnitudo et fere statura *Lycti* (d. ä. Botrideres) *contracti* FABR., sed structura antennarum, tarsuum et scutelli omnino cum Cryptophagis conveniunt» — — — »thorax — supra crebre et profunde reticulato-punctatus, glaber, linea media longitudinali laevi» — — — »elytra valde elongata, sublinearia, convexa, regulariter punctato-striata» och slutligen står man inför en gåta, vart man skall tänka sig, att denna insekt kunde höra. De kategoriska uppgifterna, att alla tarser äro 5-ledade, och den plats GYLLENHAL giver arten, då han ställer den mellan Cr. Schön-

herri och Cr. Typhæ, vilka båda höra till genus Telmatophilus, utesluta tanken på, att här vore fråga om någon till serierna Heteromera, Platysoma eller Xylophagi hörande familj, men de punkt-strimmade elytra äro ju främmande för de släkten, dit GYLLENHAL's övriga Cryptophagus-arter höra.

Om fyndorten säges: »Habitat in Bothnia orientali rarissime, D. Falander, specimen hoc unicum vidi».

Att arten förgäves får sökas i äldre och nyare kataloger över Europas eller hela den palearktiska regionens Coleoptera är naturligt, då knappt någon kan gissa ens närmelsevis, vilken plats i systemet den tillkommer.

I sina handböcker över Skandinaviens Coleoptera kunde THOMSON tryggt förbigå arten, då den var funnen endast i Finland, men mindre ursäktlig var min försummelse eller glömska, då jag icke med ett ord omnämner den i *Catalogus Coleopterorum Faunæ fennicæ*, 1900.

Emellertid hade arten ganska snart efter det den blivit beskriven återfunnits i Finland och detta även i Österbotten. I C. SAHLBERG's *Insecta Fennica*, p. 57. Partic. V, som utkom 13 dec. 1820, säges nämligen om denna Cr. brunneus: »Ad Östermyra in Ilmola a D. Wasastjerna rarissime, sub cortice Betulæ putrescentis, captus». Efter all sannolikhet hade författaren icke själv sett exemplaret utan anfört fyndet endast efter WASASTJERNA's uppgift liksom i flera andra fall; och såsom beskrivning anföres endast ordagrant GYLLENHAL's korta diagnos.

Bland utländska coleopterologer var tolkningen av GYLLENHAL's art fortfarande en gåta, som man livligt önskade få löst. Så t. ex. voro de sista ord, som den numera avlidne framstående franska entomologen ANTOINE GROUVELLE skrev till mig, då vi korresponderade om flera nordiska Cryptophagus-arter i anledning av hans plan att i den av SCHENKLING utgivna stora katalogen *Coleopterorum Catalogus* bearbeta familjen Cryptophagidæ, dessa: »Savez-vous ce qu'est C. brunneus Gyll. Ins. Sv. I, p. 174?»

Händelsevis var jag i tillfälle att giva honom svar på denna fråga.

Då jag var sysselsatt med att arbeta på fortsättningen av mitt längesedan avbrutna arbete *Enumeratio Coleopterorum*

Fenniæ, kände jag det såsom min plikt att söka utreda vad denna för mera än ett sekel sedan beskrivna finska skalbagge i verkligheten var, och jag lyckades snart komma saken på spåren.

Den del av D. WASASTJERNA's samling, som ej gick förlorad vid Vasa brand, blev sedermera av hans son skänkt till vårt universitets museum och med densamma följde en fullständig förteckning över alla den gamla oförtrutna forskarens zoologiska samlingar. Och här fanns verkligen upptaget Cryptophagus brunneus 1 ex. med Österbotten såsom fyndort. Vart detta exemplar tagit vägen var ej lätt att veta, ty redan förr än jag blev student hade från de gamla lådorna av särskilda personer utplockats de användbaraste exemplaren och dels förenats med universitetets finska samlingar, dels ställts åsido i skilda lådor, som magasinerats på museum. Vidare fann jag i ett gammalt interfolierat exemplar av *Insecta fennica*, vari min farfar C. SAHLBERG gjort åtskilliga anteckningar, med hans handstil vid *Cr. brunneus* skrivna orden »Ad Yläne Nygård 5 specimina capta».

Nu gällde det blott att söka upp de omnämnda exemplaren, vilket även slutligen lyckades mig. På universitetets entomologiska museum fann jag uti en skild låda med diverse insekter en egendomlig av mig okänd mörkbrun skalbagge, som saknade såväl namn som lokaluppgift, och på vars nål var fästad en liten papperslapp med endast anteckningen »Coll. Wasastj.» gjord med MÄKLIN's lätt igenkännliga handstil. Vid jämförelse med GYLLENHAL's beskrivning fann jag, att denna bra passade in på exemplaret, vilket således utan tvivel var det i *Insecta fennica* omnämnda från Ilmola. Vid letande i C. SAHLBERG's gamla samling fann jag sedan mitt ibland en mängd tätt packade insekter vid släktet Cryptophagus under etikettlappen *brunneus* GYLL. tre illa konserverade till en del defekta exemplar av samma art, som det på museum funna, utan någon lokaluppgift.[1] Det var således

[1] Ledsamt nog försummade våra äldre entomologer ofta, isynnerhet före stiftandet av Sällskapet pro Fauna et flora fennica, att på i sina samlingar uppställda *finska* insekter anteckna fyndorten, ehuru de utländska nog i allmänhet bära etiketter med uppgift på hemort. Detta gör det ofta ganska svårt att återfinna i litteraturen omnämnda exemplar.

klart, att jag nu hade för mig den gåtfulla av GYLLENHAL under namn av Cryptophagus brunneus beskrivna insekten.

Att fyndet i Yläne gjordes omkr. år 1826, synes framgå därav, att det ej omnämnes i Insecta fennica 1820 och ej fanns i den efter Åbo brand till universitetet av C. SAHLBERG sålda samlingen, men att i IV:de volymen av Insecta svecica, som utkom 1827, om denna art läses »Etiam in Finlandia a dom. Prof. Sahlberg inventus». Var de tvenne övriga exemplaren hamnat är mig obekant. Möjligen kunde de återfinnas i SCHÖNHERR's eller GYLLENHAL's samlingar, ty i främsta rummet plägade C. SAHLBERG komma i håg med sina intressantaste fynd sina kolleger i Sverige.

Jag har nu försökt undersöka de mig till buds stående visserligen något bristfälliga exemplaren av denna art och därvid kommit till det resultat, att den torde hava sin rätta plats inom familjen *Lyctidæ*, men väsentligen avviker från alla hittills beskrivna släkten därav, varför för densamma måste uppställas ett särskilt genus, vilket jag kallat *Eicolyctus*.

För att fästa uppmärksamheten på denna märkvärdiga nordiska skalbagge, som ej är återfunnen på närmare ett helt sekel, ber jag att härmedels få lämna utförligare beskrivningar på densamma.

Eicolyctus, nov. gen. familiæ Lyctidarum.

Corpus elongatum, subcylindricum, brevissime pubescens. Caput breviter ovatum, vertice crasso, fronte utrinque impressa et supra antennarum basin obsolete tuberculata, clypeo maximo a fronte haud discreto. Labrum medio sinuatum, antice ciliatum. Palpi brevissimi, maxillares in excavatione mandibularum retracti, articulo ultimo ovato. Mandibulæ crassæ, basi dilatatæ, extus excavatæ, apice fortiter incurvatæ. Mentum subtriangulare, medio profunde foveolatum. Ligula occulta. Oculi majusculi, rotundati. Antennæ breviusculæ, moniliformes, 11-articulatæ, clava triarticulata, articulis aequilatis. Prothorax subquadratus, lateribus marginatus. Scutellum distinctum, transversum. Elytra linearia, striatopunctata, epipleuris canaliculatis. Prosternum processu postice

pone coxas fortiter dilatato et incurvato. Coxæ anticæ subglobosæ, acetabulis postice clausis; mediæ et posticæ modice distantes, posticæ transversim positæ. Mesopleura coxas intermedias haud attingentia. Pedes breviusculi. Tibiæ omnes apice calcari brevissimo armatæ. Tarsi omnes distincte quinque-articulati, articulis 4 basalibus brevibus, subtus brevissime setulosis, extrorsum sensim angustioribus, ultimo tribus antecedentibus simul sumtis fere aequilongo, ungviculis simplicibus.

Genus insigne, verisimiliter ad familiam Lyctidarum ferendum et genere *Xylotrogo* STEPH. affine, sed antennarum clava triarticulata, palpis brevissimis et clypeo haud discreto diversum.

Detta släkte står kanske närmast *Lyctus*, men avviker i många avseenden och igenkännes lättast på den tydligt 3-ledade antennklubban, som är jämnsmal, men endast litet bredare än de övriga lederna. — Kroppen är långsträckt, nästan cylindrisk, föga glänsande, mycket kort- och gleshårig, så att den vid hastigt påseende kan förefalla nästan kal. Huvudet är tämligen litet, kort äggrunt, insänkt i prothorax nästan ända till ögonen, utan avsnörd hals. Ögonen ganska stora, rundade. Pannan har 2 tydliga intryckningar mellan antennernas rot och otydliga knölar ovanom deras bas. Clypeus stor, ej avskild från pannan genom intryckt linje. Labrum kort, i mitten svagt urnupen, vid framkanten cilierad. Mandiblerna stora, kraftiga, vid basen utvidgade, utskjutande utanför huvudets sidokant, på yttre sidan något urhålkade och undertill med bred ränna, i spetsen starkt inböjda. Palperna mycket korta och indragbara i mandiblernas ränna, varigenom deras struktur är svår att undersöka, sista leden synes vara äggrund. Mentum hornartad, rundat trekantig, med djup grop i mitten. Antennerna äro korta, icke nående basen av prothorax, tämligen grova, basalleden uppsvälld, något bredare än längden, led 2—8 lika breda, 9—11 bildande en tydlig klubba. Prothorax fyrkantig, tydligt kantad på sidorna, utan ränna längs mitten. Scutellen tämligen liten, transversell, fyrkantig. Elytra långsträckta, lineära, tydligt bredare än prothorax, vid spetsen avrundade, ovan punktstrimmiga, epipleura tydligt på längden urhålkade. Benens

höfter äro små, måttligt åtskilda, de främre nästan klotrunda, i baktill slutna höftpannor; de bakre tvärliggande, nående nästan till elytras sidokant. Benen korta, trochantererna korta, i spetsen snett avhuggna; låren ej klubblika; tibierna mot spetsen endast svagt utvidgade, i spetsen på insidan beväpnade med en kort tapp; tarserna på alla ben tydligt 5-ledade, de bakre märkbart kortare än tibierna, led 1—4 småningom mindre; klorna fria, tämligen långa, svagt böjda.

Eicolyctus brunneus GYLL.

Elongatus, brunneo-fuscus, subopacus, supra parce tenuissime et brevissime flavo-pubescens, tibiis tarsisque brunneo-ferrugineis, palpis dilute rufo-testaceis; capite prothorace distincte angustiore, breviter ovato, antice obtuso, supra confertim punctato, foveis frontalibus subtriangularibus; oculis rotundatis satis fortiter granulatis; antennis articulo basali incrassato, transverso, 2:o 3:o perparum latiore et breviore, hoc latitudine aequilongo, 4—8 leviter transversis, 9—11 clavam funiculo circiter $^1/_3$ latiorem formantibus, ultimo apice oblique truncato; prothorace transversim quadrangulari, lateribus distincte marginato, supra creberrime rugoso-punctato, medio linea angusta longitudinali laevi; elytris punctato-striatis, interstitiis convexiusculis, subtiliter uni-seriatim punctatis; corpore subtus subtilius punctato, nitidiusculo, tenuissime pubescente. Long. 5—5,4 m. m.

Cryptophagus brunneus GYLL. Ins. Svec. I, 174, 11 (1808). — SAHLB. Dissert. ent. INS. FENN. enum. partic. qvint. p. 57, 9 (13 Dec. 1820).

Species singularis, juri meritoque ad genus proprium referenda nec sine dubio in familiam Lyctidarum ponenda. Differt enim clypeo haud linea acute impressa discreto, tarsis omnibus distincte 5-articulatis, articulo basali secundo majori nec non antennarum clava triarticulata. *Lycto pubescente* PANZ. major, latior sed colore haud dissimilis. — Corpus elongatum, fusco-brunneum, opacum, omnium brevissime et subtilissime parce pubescens, ut primo intuitu glabriusculum appareat. Caput prothorace circiter $^1/_4$ angustius, breviter ovatum, latitudine paullo brevius, antice obtuse rotundatum, supra leviter

convexum, crebre punctatum; impressionibus frontalibus satis profundis, antice acutis; clypeo convexiusculo, a fronte haud discreto; labro antice distincte sed breviter ciliato. Oculi magni, rotundati, evidenter granulati, ab antennarum basi et prothoracis angulis anticis circiter aequali spatio remoti. Antennæ crassiusculæ brevissime et tenuissime flavo-pubescentes, 11-articulatæ; articulo primo tumido, leviter transverso, secundo evidenter crassiore, hoc distincte transverso 3:o multo breviore, hoc latitudine circiter aequilongo, 3—8 sensim perparum angustioribus et fere brevioribus, subcyathiformibus, demum leviter transversis, 9:o praecedenti circiter $^1/_3$ latiore, magis transverso, 10:o 9:o aequali, ultimo praecedenti paullo longiore, apice oblique truncato, paullo dilutiore. Prothorax latitudine paullo brevior, transversim subquadrangularis, angulis rectiusculis, lateribus subrectis, distincte marginatis et subtilissime crenulatis, basi ante scutellum levissime rotundato-productus et intra angulos obsolete sinuatus; supra transversim leviter convexus, creberrime subrugoso-punctatus; linea media longitudinali laevi, antice parum, basi distincte abbreviata, pube brevissima tenui, a lateribus versus medium directa, parum conspicua, flavescenti obsitus. Scutellum parvum transversum, postice truncatum. Elytra prothorace triplo longiora, lateribus parum rotundatis, subparallelis, apice conjunctim obtuse rotundata, humeris subcallosis; supra modice convexa, pone scutellum obsolete impressa, satis fortiter punctato-striata, striis postice subtilioribus, suturali minus fortiter impressa, 7:o et 8:o ad humerum abbreviatis, interstitiis versus basin et latera magis convexis, singulis (etiam suturali) subtiliter uniseriatim punctatis; tota fusco-brunnea, subopaca, parce omnium brevissime flavo-pubescentia, epipleuris apicem versus sensim angustatis, usque ad basin segmenti ultimi productis, fortiter excavatis seu canaliculatis. Corpus subtus nitidiusculum, brevissime flavo-pubescens, satis fortiter, ventre paullo subtilius punctatum; prosterno satis crebre punctato, processu postico pone coxas fortiter dilatato et incurvo, apice leviter emarginato, medio longitudinaliter laevigato; metasterno longitudinaliter obsolete impresso; coxis posticis transversim linearibus, excavatis; abdomine segmentis ventralibus sensim subtilius punctatis, primo secundo fere sesqui longiore utrinque

late emarginato, 2–4 sensim paullo brevioribus, ultimo penultimo paullo longiore, arcuatim late impresso. Pedes breviusculi, subtilissime punctulati et flavo-pubescentes; femoribus simplicibus, tibiis apicem versus levissime dilatatis, apice spinulo brevissimo munitis et setulis coronatis; tarsis omnibus distincte 5-articulatis, articulis 1—4 sensim minoribus, angustioribus, subtus brevissime setulosis, ultimo tribus praecedentibus simul sumtis longitudine aequali; unguiculis simplicibus, leviter curvatis.

Habitat in truncis putridis in Fennia rarissime. Primum in Bothnia orientali a dom. Falander olim detectus, teste GYLLENHAL; deinde in eadem provincia ad Östermyra in paroecia Ilmola unicum specimen in trunco putrido Betulæ invenit dom. D. WASASTJERNA; demum specimina 5 ad Yläne Nygård circiter anno 1826 cepit C. SAHLBERG. Postea nullibi repertus. — Mus. Fenn. Universitatis Fenniæ et COLL. SAHLBERG.
